

הנס הפלא של אלישע בעל כנפיים שהתפילין של ראש נעשו כנפי יונה!

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

(שם טז): ”והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך”, בפרשה ראשונה של קריאת שמע (דברים ו ח): ”וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך”, בפרשה שניה של קריאת שמע (שם יא יח): ”וקשרתם אותם לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם”.

אלא שבאו החכמים וגילו לנו בתורה שבעל פה, שאין הכוונה ממש על המצח בין העינים אלא כנגד המוח, כמבואר בגמרא (מנחות לז): ”בין עיניך זו קדקד, היכא, אמרי דבי רבי ינאי מקום שמוחו של תינוק רופס”. והטעם לכך מבואר בגמרא (שם):

”תנו רבנן בין עיניך זו גובה שבראש, אתה אומר זו גובה שבראש או אינו אלא בין עיניך ממש, נאמר כאן בין עיניך ונאמר להלן (דברים יד א) לא תשימו קרחה בין עיניכם למת, מה להלן בגובה שבראש מקום שעושה קרחה, אף כאן בגובה של ראש מקום שעושה קרחה”.

וזהו ששינו במשנה (מגילה כד): כי המניח תפילין על מצחו הרי זו דרך המינות, ופירש רש"י: ”שמבזין מדרש חכמים והולכין אחר המשמע, כמשמעו בין עיניך ממש... ורבותינו דרשו במנחות בגזירה שיה בין עיניך זה קדקד, מקום שמוחו של תינוק רופס”. נמצא לפי זה כי בתורה שבעל פה מתגלה בבירור, איפה הוא המקום הנכון להניח את התפילין של ראש.

על פי האמור הוא מפרש בדרך נפלא הפסוק (שמות יג ט): ”והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך”. וצריך ביאור מהו הקשר בין מצות תפילין עם תורת ה' בפיך. אך לפי האמור יש לומר כי מתחילה מצוה אותנו הכתוב על מצות תפילין: ”והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך”, ומוסיף הכתוב להזהיר אותנו: ”למען תהיה תורת ה' בפיך”, שלא נפרש ”בין עיניך” כפשוטו, אלא נקבל פירושו החכמים בתורה שבעל פה שהוא כנגד המוח.

והנה ידוע כי העולם נברא על ידי התורה כמבואר במדרש (ב"ר א א): ”היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם”. נמצא לפי זה כי אחרי שמסר הקב"ה את התורה לישראל, שחכמי התורה שבעל פה יפרשו אותה כפי הבנתם, הרי מוכח מזה כי התורה שבה נברא העולם משועבדת לישראל, ולכן על ידי התורה שולטים ישראל בטבע שנברא על ידי התורה.

נקדים עוד מה ששינו בגמרא (ברכות כא): ”מנין לברכת התורה לפניך מן התורה, שנאמר (דברים לב ג) כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו”. ופירש המהרש"א בחידושי אגדות: ”מצאתי כתוב דהכי משמע ליה ברכת התורה, כי שם ה' אקרא, דהיינו כשאני קורא בתורה שהיא כולה שמות של הקב"ה, שכל התורה באותיותיה היא שמותיו של הקב"ה כדאיתא במדרש”.

מעתה מבואר המאמר: ”וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך”, שמסר הקב"ה לישראל את התורה שהיא שמותיו של הקב"ה שבה נברא העולם, ”ויראו ממך”, שהרי כל העולם שנברא על ידי התורה מסור בידי,

**גמרא: העורב סירב לצאת מהתיבה בטענה,
שמה יפגע בו שר חמה או צינה ונמצא שיחסר מן העולם**

**חתם סופר: מצד הדין צדק העורב שאסור לצאת מן התיבה
טרם שביטל הקב"ה גזירתו להיכנס לתיבה**

**אולם נח היה מחכמי התורה שיש בכוחם לעקור דבר מן התורה
לצורך שעה אלא שהעורב אפיקורס היה**

**היונה האמינה בנח מחכמי התורה שבעל פה,
לכן לא חששה שמא יפגע בה שר חמה או שר צינה**

במקום מגולה. טעם ב' על פי מה ששינו בגמרא (ברכות ו). על הכתוב (דברים כח י): ”וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, אלו תפילין שבראש”. הרי מבואר שעמי הארץ יראים מהתפילין של ראש, לכן גזרו רק על תפילין של ראש.

אולם בעצם הסיפור הנפלא של אלישע בעל הכנפיים, כבר עסקו כל שלטי הגיבורים לבאר כל אחד לפי דרכו, מה ראה אלישע על ככה לכנות את התפילין של ראש בתואר ”כנפי יונה”, ואכן נעשה לו נס מן השמים שהקסדור פשט את ידו ומצא כנפי יונה, הן אמת כי כנסת ישראל נמשלה ליונה אשר כנפיה מגינות עליה, אולם גם זה צריך תוספת ביאור מדוע נמשלה דוקא לכנפי יונה, הלא כל בעל חי יש לו איזו הגנה שמגינה עליו.

עוד ראוי להתבונן במה שאמר רבי ינאי: ”תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפיים”, ומפרש הטעם שנקרא בעל כנפיים, על שם הנס שנעשה עם התפילין של ראש שנמצאו כנפי יונה, משמע מזה שיש קשר בין מה שתפילין צריכים גוף נקי, לנס שנעשה לו עם התפילין של ראש שנמצאו כנפי יונה, ובהשקפה ראשונה אינו מובן איזה קשר יש ביניהם.

”ויראו ממך” אלו תפילין שבראש”

ונראה לברר דברי חכמים וחידותם, על פי מה ששינו רעיון נשגב בדברי ה”חתן סופר” בהקדמתו ”בנויה ברמה” (סוף עמוד התורה ד”ה וראו כל עמי הארץ), אשר דיבר בקדשו לפרש מאמר הגמרא שהזכרנו (ברכות ו). על הכתוב (דברים כח י): ”וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, אלו תפילין שבראש”.

כי באמת בתורה שבכתב נזכר תמיד שצריך להניח תפילין של ראש בין העינים, בפרשת קדש (שמות יג ט): ”והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך”, בפרשת והיה כי יביאך

אף אתם שנמשלתם כיונה הביאו שמן זית והדליקו לפני את הנר, שנאמר ואתה תצוה ויקחו אליך שמן”.

”אלישע בעל כנפיים”

כדי לבאר כל זה נקדים לבאר מאמר פלא בגמרא (שבת מט ט): ”אמר רבי ינאי, תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפיים... ואמאי קרי ליה בעל כנפיים, שפעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל, שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו, והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק, ראהו קסדור אחד רץ מפניו ורץ אחריו, וכיון שהגיע אצלו נטלן מראשו ואחזן בידו.

אמר לו [הקסדור], מה זה בידך, אמר לו [אלישע], כנפי יונה, פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה, לפיכך קורין אותו אלישע בעל כנפיים, ומאי שנא כנפי יונה משאר עופות, משום דאמתיל כנסת ישראל ליונה, שנאמר (תהלים סח יד) כנפי יונה נחפה בכסף וגו', מה יונה כנפיה מגינות עליה אף ישראל מצוות מגינות עליהם”.

והנה מלשון הגמרא שגזרה מלכות רומי: ”שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו”, משמע שהגזירה היתה רק על תפילין של ראש שהוא כנגד המוח, וכן מבואר בפירוש בגמרא (שבת קל). אשר שם מובא סיפור זה שנית: ”שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזרה על ישראל שכל המניח תפילין על ראשו יקרו את מוחו”. וביאר המהרש"א בחידושי אגדות (שם ד”ה ינקרו): ”ינקרו את מוחו, שהוא מקום תפילין שבראש, ועל של ראש גזרו שהיא מונחת בגלוי ונאמר בה ויראו ממך”.

ביאור דבריו שמפרש ב' טעמים מדוע גזרו רק על של ראש ולא על של יד, טעם א' כי תפילין של יד הוא מוסתר כמבואר בגמרא (מנחות לז): שצריך להניח תפילין של יד בקיבורת במקום מכוסה שנאמר (שמות יג ט): ”והיה לך לאות, לך לאות ולא לאחרים לאות”. לכן לא גזרו רק על תפילין של ראש שמונת

בחסדי ה' אנו מתחילים מעגל חדש של מאמרים משנה זו על פרשיות התורה ומועדי השנה באורם של רבותינו הקדושים מאורי עולם זי"ע, ואנו תפלה להקב"ה החונן לאדם דעת שיוליכנו בדרך אמת לכבוד ה' ותורתו מעתה ועד עולם.

בפרשתנו פרשת נח (ח ו): ”ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את חלון התיבה אשר עשה, וישלח את העורב ויצא יצוא ושוב עד יבשת המים מעל הארץ, וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה... ותבוא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה וידע נח כי קלו המים מעל הארץ”.

בהשקפה ראשונה אינו מובן כל כך מה היה ההבדל בהתנהגות שבין העורב ליונה, כלומר מדוע לא שב העורב אל התיבה אלא המתין עד שנתייבשו המים מעל הארץ, ואילו היונה כן שב אל התיבה פעמיים, אולם למדנו הביאור על כך בפירושו רש"י בשם חכמינו ז"ל בגמרא (סנהדרין ק ח): ”ויצא יצוא ושוב, הולך ומקיף סביבות התיבה ולא הלך בשליחותו, שהיה חושדו על בת זוגו כמו ששינו באגדת חלק”.

נמצינו למדים מזה כי העורב סירב ללכת בשליחותו של נח, אלא הקיף את התיבה הלך ושוב כל הזמן עד שנתייבשו המים, ואילו היונה כן הסכימה ללכת בשליחותו, וחזרה אליו אל התיבה פעמיים להודיע לו שעדיין לא נתייבשו המים. חכמינו ז"ל משבחים את היונה על כך, עד כדי כך שאמרו כי מטעם זה נמשלו ישראל ליונה, כמבואר במדרש תנחומא (פרשת תצוה אות ה) על הפסוק (שמות כז כ): ”ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד”.

”זהו שאמר הכתוב (שיר השירים א טו) הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים... אמר להם הקב"ה, דוגמא שלך דומה ליונה... כיצד כשהיה נח בתיבה כתיב שם, וישלח את העורב ויצא יצא, ואחר כך שלח את היונה, ותבא אליו היונה וגו', אמר הקב"ה, מה היונה הביאה אורה לעולם, אף אתם שנמשלתם כיונה הביאו שמן זית והדליקו לפני את הנר, שנאמר ואתה תצוה ויקחו אליך שמן”.

והנה מה שאומר המדרש: ”מה היונה הביאה אורה לעולם”, הכוונה בזה כמבואר במדרש תנחומא (שם אות ו): ”שמן זית זך כתית למאור, למה לא שמן אגוזים, ולא שמן צנונות, ולא שמן דגים, או שאר שמנים, אלא שמן של זית, לפי שהזית סימן אור לעולם”. ופירושו המפרשים הכוונה בזה, כי על ידי שהביאה היונה עלה זית טרף בפיה ידע נח שפסק המבול, ועל ידי זה יצא אחר כך מחשכות התיבה לאור עולם.

אולם עדיין צריך ביאור להבין ביתר עמקות: א) מה ראו חכמינו ז"ל לכנות את הבשורה הטובה שהביאה היונה לנח שפסק המבול בתואר: ”הביאה אורה לעולם”, על איזה אורה מדובר כאן. ב) מהו הדמיון בין מעשה היונה להדלקת המנורה בבית המקדש: ”אמר הקב"ה, מה היונה הביאה אורה לעולם,

ומפרש ואומר איך מוכח שמטר להם הקב"ה את התורה, **"אלו תפילין שבראש"** – **"שבראש"** דייקא, כי הגם שכתוב בתורה שצריך להניח תפילין של ראש **"בין עיניך"**, הם מפרשים שהכוונה על הראש ולא על המצח, מזה מוכח כי התורה משועבדת לישראל, ולכן **"ויראו ממך"** שהרי הטבע מסור בידי ישראל לעשות בו כרצונם, אלו תוכן דבריו המתוקים.

בשליחות נח קיבלה היונה גזירת חכמים במסירות נפש

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הנס הגדול שנעשה לאלישע בעל הכנפיים, שנהפכו לו התפילין של ראש לכנפי יונה, על פי חידוש פלא שמצינו במשנתו הטהורה של רבן של כל ישראל ה"חתם סופר", במה שמצינו בגמרא (סנהדרין קח): הטעם שסירב העורב ללכת בשליחותו של נח: **"תשובה ניצחת השיבו עורב לנח... אם פוגע בי שר חמה או שר צינה, לא נמצא עולם חסר בריה אחת"**.

וצריך ביאור: א) מדוע לא חשש נח לטענת העורב, ב) מדוע הסכימה היונה לצאת מהתיבה בשליחותו של נח, ולא חששה לטענת העורב שמא יפגע בה שר חמה או שר צינה. וביאר ה"חתם סופר" הענין (פרשת בראשית דף כט: ד"ה וישלח) בלשון קדשו:

"הנה הקב"ה צוה לכל בעלי חיים שינסו בתיבה, ולא היה להם רשות לצאת כי אם ברשות השם יתברך, כדכתיב אחר אשר כבר חרבו פני האדמה, (בראשית ח טו) וידבר אלקים אל נח [לאמר] צא [מן התיבה] וגו', ואם כן לכאורה הדין עם העורב. אך נח ידע שיש כח ביד חכמים לעקור דבר תורה היכי שהשעה צריכה לכך, ותגזר אומר ויקם, ולא יזיקה שרב ושמש ולא קור וצינה, אך העורב לא האמין זה".

בדרך זו הוא ממשיך לבאר עוד בענין זה (שם ד"ה ויצא):

"כבר כתבתי במקום אחר, כי לא היו רשאים לצאת מן התיבה, עד שאמר הקב"ה צא מן התיבה. אך קיימא לו יש כח ביד חכמים לעקור דבר לצורך שעה ולמיאגדו, ומצוה לשמוע להם, על כן יונה שהיא בחינת (ברכות גג:) כנסת ישראל ליונה אימתלא, שמעה לקול נח ויצאתה כששלחה.

מה שאין כן העורב האפיקורס לא שמע לקול נח, נגד דברי ה' שאמר בא אל התיבה, ואין לו רשות לצאת עד שיאמר ה' צא, על כן כששלחו בעד החלון לא יצא להלן מן התיבה כי ה' לא אמר צא, ולא נכנס לתוך התיבה כי נח דחפו לחוץ, ונשאר מפרח סמוך לאסקופת התיבה, והיינו ויצא יצוא הלון ושוב".

"צנים פחים בדרך עיקש"

היוצא לנו מכל זה, כי היונה שהיא בחינת כנסת ישראל שנמשלה ליונה, מסרה נפשה לקיים דברי חכמים לשמוע בקול נח ללכת בשליחותו, ולא חששה כמו שחשש העורב שמא יפגע בה שר חמה או שר צינה, כי צדיק גוזר והקב"ה מקיים בבחינת: **"ותגזר אומר ויקם לך"**, ובודאי שלא יארע לה שום דבר רע.

יומתק לפרש בזה מאמר החכם מכל אדם (משלי כב ה): **"צנים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם"**. ודרשו על כל חכמינו ז"ל בגמרא (כתובות ל.): **"הכל בידי שמים חוץ מציניים פחים"**, ופירש רש"י: **"צינים פחים, קור וחום"**. ויש לומר כי שלמה המלך נתכוון לרמוז בזה על העורב שסירב לקיים דברי חכמים ללכת בשליחות נח, מחשש שמא יפגע בו שר חמה או שר הצינה.

וזהו שאמר: **"צינים פחים"**, הפחד של העורב מקור וחום כי לא האמין בגזירת חכמים, הוא **"בדרך עיקש, שומר נפשו ירחק מהם"**.

ויש לפרש בזה גם מאמר הגמרא: **"הכל בידי שמים"**, כל מה שנעשה בארץ הם כפי שנגזרו בידי שמים, **"חוץ מצינים פחים"**, רומז על מה ששלח נח את היונה ולא חשש שיפגע בו שר החמה ושר הצינה, כי יש בכח חכמים לבטל גזירת שמים.

כנפי יונה רמז על שליחות נח

מעתה יאיר לנו להבין הטעם שהמשילו חכמינו ז"ל את המצוות שמגינות על ישראל ככנפי יונה, כי **"כנפי יונה"** הם רמז על מה שהשתמשה היונה בכנפיה, כשיצאה מן

"תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפיים"

בדרך זו נמשיך לבאר מה שאמר רבי ינאי: **"תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפיים"**, ומפרש הטעם שנקרא בעל כנפיים על שם הנס עם התפילין של ראש שנמצאו כנפי יונה, וצריך ביאור מהו הקשר בין גוף נקי לתפילין ובין הנס של כנפי יונה. ונראה לבאר הענין בזה, על פי מה ששינינו בגמרא (גיטין ס:): **"אמר רבי יוחנן, לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר (שמות לד כז) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל"**.

ביאור נפלא בסיפור של אלישע בעל כנפיים שנתפס עם התפילין של ראש ובדרך נס נהפכו לכנפי יונה
הרומיים גזרו שלא להניח תפילין כנגד המוח, כפי שפירשו חכמי תורה שבעל פה שלא להניח בין העינים
אלישע מסר נפשו לקיים מצות חכמים בתורה שבעל פה להניח תפילין על הראש ולא בין העינים
הנס שנעשה לו שנהפכו לכנפי יונה, כי גם היונה מסרה נפשה בשליחות נח כדי לקיים תורה שבעל פה

וביאר המהר"ל מפראג ב"תפארת ישראל" (פרק סח), כפי שהבין דבריו הגאון הגדול בעל קצות החושן ב"שב שמעתתא" (הקדמה ד"ה רשב"י), כי כשם שצריך לכתוב תורה שבכתב על גבי הקלף, כן צריך לכתוב את התורה שבעל פה על הקלף, שהוא הפה של העוסק בתורה שבעל פה.

והנה מתורה שבכתב הכתובה על גבי קלף העשוי מעור בהמה, אין כל כך הוכחה על הברית והקשר שיש בין ישראל לאביהם שבשמים, אולם מהתורה שבעל פה שניתנה לישראל שיעסקו בה בעל פה, ובכך מזדככת הפה ומתעלה להיות הקלף של התורה, מזה יש הוכחה ברורה על הברית והקשר בין ישראל להקב"ה, ומטעם זה: **"לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה"**.

והנה הן אמת שעיקר העסק בתורה הוא בפה, אבל למעשה כל האברים חייבים להשתתף בעסק התורה, כמבואר בגמרא (עירובין גג:): **"ברוריה אשכחיה לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחישא, [ברוריה מצאה לאותו תלמיד שעסק בתורה בלחש], בטשא ביה אמרה ליה, לא כך כתוב (שמואל ב כג ה) ערוכה בכל ושמורה, אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת ואם לאו אינה משתמרת"**. ופירש המהרש"א: **"שהדיבור בקול רם מביא הרגשה ותנועה לכל האברים"**. נמצא לפי זה כי כאשר איש ישראל עוסק בתורה שבעל פה, הרי לא רק פיו נעשה בבחינת קלף שעליו נחקקת התורה אלא כל גופו בכלל.

לפי זה יש לומר כי מטעם זה צריך גוף נקי לתפילין, מלבד הטעם הפשוט שלא יניח התפילין שיש בהם קדושה על גוף שאינו נקי, כי מאחר שהקב"ה צוה בכוונה תחילה להניח את התפילין של ראש **"בין עיניך"**, כדי שיבואו החכמים בתורה שבעל פה ויגלו שהכוונה כנגד המוח, נמצא כי תפילין הם רמז על תורה שבעל פה, על כן צריך גוף נקי לתפילין כדי לרמוז שצריך לקדש את הגוף בבחינת קלף, כדי שתשרה עליו קדושת התורה שבעל פה.

מעתה יאיר לנו להבין דברי רבי ינאי: **"תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפיים"**,

שנעשה לו נס עם התפילין של ראש שנמצאו כנפי יונה, שהרי כבר נתבאר כי נס זה נעשה לו משום שהלך בדרכי היונה, שפרחה עם כנפיה לקיים דברי חכמים במסירות נפש, וכן אלישע מסר נפשו לקיים דברי חכמים בתורה שבעל פה להניח תפילין בראשו, וזהו שאמר רבי ינאי: **"תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפיים"**, אשר מזה מוכח הכח הגדול של תורה שבעל פה, ולכן צריך גוף נקי כדי שהגוף יהיה בבחינת קלף שתשרה עליו קדושת התורה.

היונה הביאה לעולם את אור התורה שבעל פה

מעתה יאיר לנו דברי חכמים וחידותם שאמרו במדרש: **"מה היונה הביאה אורה לעולם, אף אתם שנמשלתם כיונה הביאו שמן זית והדליקו לפני את הנר, שנאמר ואתה תצוה ויקחו אליך שמן"**. הביאור בזה על פי המבואר במדרש תנחומא בפרשתנו (אות ג) על הפסוק (ישעיה ט א): **"העם ההולכים בחשך ראו אור גדול, אור גדול אור שנברא ביום ראשון, שגנזו הקב"ה לעמלי תורה שבעל פה ביום ובלילה"**.

הרי מבואר כי תורה שבעל פה היא בבחינת **"אור גדול"** המאיר לישראל בחשכות של העולם הזה, נמצא לפי זה כי היונה שמילאה את שליחותו של נח כדי לקיים גזירת חכמים בתורה שבעל פה, הביאה לעולם את האור הגדול של תורה שבעל פה, וזהו שאמר המדרש: **"מה היונה הביאה אורה לעולם"**, היינו שהביאה לעולם את האור הגדול של תורה שבעל פה.

יומתק להבין בזה מה שביקש הקב"ה מכנסת ישראל שנמשלה ליונה להדליק את המנורה בבית המקדש: **"מה היונה הביאה אורה לעולם, אף אתם שנמשלתם כיונה הביאו שמן זית והדליקו לפני את הנר, שנאמר ואתה תצוה ויקחו אליך שמן"**, וצריך להבין איזה דמיון יש בין הדלקת המנורה בבית המקדש למה שהביאה היונה אורה לעולם.

ויש לומר הביאור בזה על פי מה שגילה לנו ה"חתם סופר" (פרשת בהעלותך), כי הדלקת המנורה בבית המקדש היא רמז על אור התורה שבעל פה, כי ידוע שהמנורה רומזת על התורה כמבואר בגמרא (ב"ב כה:): **"הרוצה שיחכים ידרים וסימנך מנורה בדרום"**. והנה שינינו בגמרא (שבת לא.):

"אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (ישעיה לג) והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו, אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות, ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו".

מבואר מזה כי יראת שמים היא הנקודה המרכזית המקיימת את כל התורה שבעל פה הכלולה מששה סדרים, ועל זה מיוסד צורת המנורה הרומזת לתורה, שכן הקנה האמצעי רומז על יראת שמים שהיא הנקודה המרכזית, וממנו יוצאים ששה קני המנורה שהם ששה סדרי משנה הכוללים כל התורה שבעל פה, ומה שצוה הקב"ה: **"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות"**, הוא כדי להורות שתכלית עסק התורה היא להגיע אל היראה שהיא עמוד התווך של כל התורה עכדה"ק.

הנה כי כן מבואר היטב עומק כוונת המדרש: **"מה היונה הביאה אורה לעולם"**, היינו את האור הגדול של תורה שבעל פה, **"אף אתם שנמשלתם כיונה הביאו שמן זית והדליקו לפני את הנר, שנאמר ואתה תצוה ויקחו אליך שמן"**, כי עבודת הדלקת המנורה היא רמז על המשכת האור של תורה שבעל פה.